

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pòli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 4. maja 1859.

Nova postava,

kako se ima cesarska armada z vpreženimi konji preskerbeti.

Cesarski ukaz od 24. aprila veléva, da se imajo težki in lahki konji, katerih armada za vprego potrebuje, pa si jih po navadni poti ni nakupiti mogla, vprihodnje po drugi poti v vsaki deželi preskerbeti. Postava ta obsega 17 oddelkov, iz katerih posnamemo našim bravcom sledeče:

Za en okraj ali kanton (Bezirk) ali pa tudi za dva ali več kantonov se bo ustanovil en remontan kanton. Vsakemu takemu kantonu se bo ukazalo, da ima toliko in toliko konj v določenem času za armado preskerbeti, naj jih dobi v svoji okolici ali kje drugod. Vsak, kdor ima kaj konj, mora pod kaznijo od 50 do 100 gold. s svojimi konji na asentni štacijo priti in jih po tisti ceni, kakor jo bojo zvedeni možje določili, cesarski armadi prepustiti. Vsak konj se bo berž plačal; če bi utegnil izbrani konj kakega gospodarja več vreden biti kakor je cena remontov, mora remontan komisija skerbeti, da se gospodarju kmali doplača, kar je po remontni ceni premalo prejel. V vsakem remontanem kantonu se bo ustanovila za to posebna komisija, kateri bo predsednik kantonski poglavar, in ki bo obstala še iz 4 do 8 mož, kateri se imajo iz posestnikov tistega kantona izvoliti in za to v prisego vzeti. Posestniki, ki imajo sami kónj ali pa barrantači, kateri na enkrat najmanj 25 pripravnih konj komisii pripeljejo, prejmejo še poverh 5 od 100 gold., ki pripeljejo najmanj 50 konj, dobijo 8 od 100, — in tisti, ki jih pripeljejo najmanj 75, 10 od 100.

Kako na Laškem ravnajo murve in pa svilode?

Našim murvo- in sadjorejcom v poduk.

Čedalje bolj smo se začeli tudi po naših slovenskih deželah s pridelovanjem drage svile (žide) pečati in celó tako deleč smo jo že pripravili, da slavna česka in marska kmetijska družba razdeljuje svojim gospodarjem seme slovenskih svilodov.

Čeravno pa imamo tudi v slovenskem jeziku dobre bukve, ktere učijo, kako naj se murve gleštajo in svilodi, to je, svilni ali židni červiči redijo, bi utegnili vendar mnogim mikavno biti, zvediti, kaj je neki vojašk zdravnik, gospod Ph. B. Hochmayer, ki je na Laškem to gospodarstvo opazoval, iz Pavije krajnski kmetijski družbi pred nekimi leti pisal.

Nate svilorejci njegove skušnje!

Slavni kmetijski družbi, ki se za povzdigo domače sviloreje tako krepko poganja, pošljem tù, kar sem med Lahi sam vidil in skusil, piše omenjeni gospod. Marsikaj znanega bom sicer povedal, pa marsikaj utegne tudi novega biti in marsikaka dobra drobtinica vmes.

V okolici Varese, Comeški in v dolini Brianza se prideluje najlepša svila; po teh krajih sem pozvedoval in opazoval svilorejo na vse strani, in sem našel, da so ti kraji, kar podnebje in svet zadeva, krajnski deželi precej

enaki, in na Kranjskem pridelana žida bi utegnila tudi tukaj pridelani zlo enaka biti. Ta pridelek bi premožnost na Kranjskem gotovo kmali na višjo stopnjo povzdignil. Res je, da velika bogatija v Lombardii gotovo iz sviloreje izhaja. *)

Ne bom tukaj popisoval zgodovine svilorejne ali pa nature svilodov, le povedal bom, kar sem vidil in skusil celi čas, kar sem na Laškem bil.

Živež červičem je perje černe, posebno pa bele murve (*morus nigra et alba*). Žida od červov s perjem bele murve rejenih je veliko lepša, žida pa od črnega perja je sicer močna pa borna (groba).

Bela murva ima za vsacega gospodarja še to prednost memo černe, da se precej učversti drevo, tedaj mu tudi poprej potrebnega perja daje, spomladi poprej ozeleni in z njenim perjem se červiči že popred redé, preden huda vročina nastopi.

Pa med belimi murvinimi drevesi je velik razloček, kar zadeva svilni pridelk. Od tistih murb, ki na zračnih in prostih višavah, v suhi in lahki zemlji rastejo, se dobiva najbolje perje za živež svilodom; iz takega perja napredejo veliko prav lepe, močne in čiste žide. Tudi se v takih krajih murva veliko bolje sponaša kakor v drugih.

Vse drugačno perje donajajo pa tiste drevesa, ktere po ravninah, v vlažni, težki, mastni zemlji in v zatišju rastejo.

Široko, sočnato, svetlo-zeleno perje ni tako redivno, in dá menj žide kakor razrezljano, majhno, malo sočnato, temno-zeleno, svitlo in bolj gosto perje.

Od starih dreves se dobiva boljše perje kakor od mladih. Kolikor večje je perje, toliko slabše je, kolikor manjše so peresa, toliko bolj se priležejo červičem; stareji ko so drevesa, manjši je njih perje, in potem tudi veliko boljše. Ti razločki se zmanjšujejo po starosti drevés tako, da pri prav starih popolnoma nehajo.

Divje murve dajó za rejo svilodov boljše perje, kakor cepljene; cepljena ima pa več sadú, kakor divja, ktere červiči ne žrejo; na vagi je pa potem vendar razloček, pa kar se zlasti tam porajta, kjer perje na vago prodajajo, kakor na pr. v več krajih Lombardije. Težavnija je pa vendar sviloreja z divjimi murvami, ker veliko kasneje rastejo in imajo menj perja, kakor cepljenke.

Najslabeje in najškodljiviše perje za svilorejo je pa tisto, na katero je padla medena rosa ali mana, kar izvira dostikrat od drevesne bolezni — včasih pa tudi iz tega, da prečversto raste. Kodar ni drugač, da se mora tako perje červičem pokladati, se mora poprej v čisti vodi izplakniti in potem dobro osušiti.

Rija napada perje taci murv, ki v vlažni zemlji in v zatišjih rastejo; ali pa tudi tako, katero se za zalogo

*) Prerajtano je, da le na našem Laškem, to je, v Lombardii in na Beneškem iz prodane svile skupijo vsako leto okoli 170 milijonov lir. Pač lepi dohodki samo iz svile!

v vlažnih hramih ali kletih na kupe nanaša. — Rija pa zato ne škodje židnim čerčičem, ker se takega terdejšega perja ogibujejo; tadaj se jim mora nekoliko več perja pokladati.

Po dežji ali rosi zmočenega perja ne gré čerčičem pokladati, preden se ne osuši; škodovati bi jim utegnilo.

V murvenem perji je posebno sladkornina živež židnim čerčičem; smolnati izleček pa jim služi za napravo svile. Če je v perji premalo redivne sladčice, požrejo čerči veliko več perja; to je pa čerčičem škodljivo. Ako je pa premalo smolnatega v perji, je pa pridelek žide manjši. Ako je perje presočnato, to je, če ima preveč vodenega v sebi, bo na obé platí škodovalo, namreč čerčičem in židi; če se pa perje toliko časa pustí, da nekoliko ovne, in se nekoliko vlažnosti iz njega izhlapi, ne bo tako škodovalo čerčičem.

Dobro perje dá, če se ga je tudi menj popaslo, več in boljše žide, kakor veliko več pa slabjega perja. Skušeni svilorejci priporočajo, da ni dobro frišno nabranega perja koj čerčičem dajati, ampak še le čez kakih 24 do 30 ur, v tem se pa mora na kakem nekoliko vlažnem, hladnem, tamnem kraji hraniti, ktereга zrak preveč ne prepihuje. Tak kraj naj je kje v spodnji hiši, ali blizo tistega hrama, kjer so židni čerčiči.

Nabrano perje se ne sme predebelo na kup naložiti, da se ne spari, ne skisa ali pa gnjiti ne prične; zato se mora pa tudi večkrat preložiti.

Perje se mora, preden se čerčičem poklada, izbrati, osmukati iz vej in do tretjega levenja čerčičev, drobno, potem pa vedno debeleje razrezovati. Če je perje razrezano, ga čerčiči lože žrejo, ker ga ondi, kjer je perje narezano, lože grizejo.

Murva raste tudi v bolj merzlih krajih, toda le v takih krajih, kjer se zadnji čas do 10. ali 15. majnika ozele, in se s perjem druge rasti obraste, še preden mraz nastopi.

Morebiti bi se dali čerčiči dvakrat na leto izrediti, kadar murve vdrugič perje dobé, kakor v Kini in Perzii*), toda pri takem ravnanji bi drevesa veliko terpele, sčasoma se posušile, žide bi se veliko ne dobilo, in še ta bi ne bila veliko vredna.

Murveno perje je tudi dobra piča za živino, pa zares bi bilo napčno gospodarstvo, ktero bi drugo murveno perje bralo in živini pokladalo, ker to ravnanje bi rast tako spodbodlo, da bi jelo drevo vtretjič slabe šibinice poganjati, kar bi pa drevo tako oslabilo, da bi se v malo letih posušilo. Še to perje, ktero v jeseni samo z drevja pada, ni živini pokladati, ampak okrog dreves ga je treba spravljati in grabiti; to jim bo najboljši in najbolj naravni gnoj.

Od sajenja in poznejega gleštanja murv ne bom tukaj na dalje govoril, sicer bi se moj popis preveč razširil in moj namen prekosil. Pri sviloreji je spomladi, proti koncu sušca, prvo opravilo, jajčka s pertov, kamor so jih bili metulji zaplodili, spraviti, in jih za izlego pripraviti.

To pa tako-le delajo na Laškem: Pomakajo pert z jajčki v kako z vodo iz štirne napolnjeno posodo tako dolgo, da se skoz in skoz premoči; potem pusté večkrat preganjen pert 5 do 6 minut v posodi, da se smolnata žleza na njem do dobrega razmoči. Potem vzamejo pert iz vode, da se v 2 do 3 minutah enmalo odteče, ga razgernejo po mizi, ga napno tam, kjer hočejo jajčka z njega spravljati, ktere ostergajo s kakošno stergulo polahkoma skup, toda stergula ne smé ne preojstra

*) Jajčka svilodov bi se mogle pa za take skušnje v prav hladnih hramih hraniti, kar bi pa, skoraj bi rekel, tudi vso rejo počailo.

ne pretumpasta biti, da se jajčka z njo ne poškodovajo in ne poterejo. S perta postergane jajčka denejo v veliko skledo, jih še enkrat s čisto vodo zalijejo in jih v nji tako dolgo med perstmi zmivajo, dokler se popolnoma eno od družega ne odločijo in niso vse čiste. Verh vode plava več gluhih in nerodovitnih zapertkov, ti so rumeni; poberi jih proč. Nerodovitne rudečkaste jajčka pa padejo na dno skleda in se ne dajo lahko od rodovitnih odbrati. *) Dobro premešana voda se izlije z jajčki vred na gosto sito, ali na kako rijuho, da se ocedí. Potem se jajčka zopet v skledo denejo, z dobrim pa ne močnim belim ali črnim vinom zalijejo in operejo polahkoma kakor popred v vodi. Ko se vino od jajčic ocedí, se denejo na čist pert ali pa na kosmat papir, da se osuše; ondi, kjer imajo tla iz cegla, se pert ali papir z jajčki po njih razgerne, toda se mora vsake 4 do 6 ur prenesti, da se poprej posuši; kjer pa tacih tal nimajo, naj prepnejo rijuhe ali papir čez pletenice ali lese in v 2 dneh bo vse suho, ako le količkaj sapa čez vleče. Celo opravilo omenjene priprave ne terpi delj kakor eno uro, namreč: 6 minut se rijuha z jajčki v vodo pomakva, 5 minut se odmočuje smolnata žleza, 25 minut se jajčka z rijuhe spravljajo in v vmivalnico devajo, 5 minut se perejo in nerodovitne jajčica odpravljajo, 5 minut se od jajčic voda odceja, 4 minut se v vinu peró, 5 minut se vino od njih oceja, in 5 minut se jajčica z rijuhe stergajo in sušiti devajo.

(Dalje sledí.)

Gospodarske skušnje.

(Kerta pregnati). Pridni ogerski sadjorejec, gosp. Siebenfreund, svetuje to-le: „Jez sem velik prijatelj kertov in kertic, in če le morem, spravim to koristno žival v drevnico (vertno šolo), ker sem popolnoma prepričan, da mi bo pomagala, škodljive merčese pod zemljo pokončevati. Al če mi zaide kert v moje grede, kjer imam mnoge semena vsejane, ga pa skušam po vsaki ceni spodrepiti, ker tukaj mi je nadležen in škodljiv. Znano je, da kert in kertica imata kaj tanek nos. Skušal sem tedaj kaj iznajti, ker bi jima posebno v nos zasmerdelo in bi sicer ne bilo težavno za rabo. In res sem v katranu (Steinkohlentheer) najdel gotov pomoček. Zatega voljo dam okoli vsake semenske grede 6 pavcov globok graben skopati in v ta graben položim vervco (špago), ktera je bila poprej s katranom namazana; potem grabenček spet zasujem — in lejte! noben kert si ne upa čez to mejo. — Tudi zajec si ne upa do drevja, okoli ktereга je dratena meja s katranom namazana.

(Morter z drobnim žaganjem narejen varuje zid preobilne moče). Napravi se tako-le: Kakor sicer se ugašeno apno z vodo zmeša, pa namest peska se pridene najdrobnejega žaganja, in sicer lahko, da se apno z žaganjem sprime. Pravijo, da s takim mortrom nove zidove ometati, ali pa stari navadni omet s tem nadomestiti, je kaj dobro, da zidovje ne bo mokrote terpelo.

Naturoznanske reči.

Burjava.

Burjava je, kakor gospod profesor K. Robida v svojem „Naravoslovji“ pravi, ponočna svetloba na polnočnem ali severnem nebu. To razlaganje obnebne prikazni se ujema z nemškim zaznamljenjem „Nordlicht“ in tudi Francozi jo imenujejo „Aurore boreale“, kakor Latinci „Aurora borealis“, to je, severna zarja. Misliti bi bilo, da se prikaže samo v severnih deželah, pa to ni res. Zakaj naravoslovci pravijo, da je burjava električna svetloba v najbolj severnih in najbolj južnih krajih, ktera

*) Tacih je takrat največ, ko so se čerčiči o vlažnem in merzlem vremenu parili.

fabriko za mnogoverstne olja, parafin, amonijak itd., je družba odgovorila, da.

Na prošnjo c. k. komitatne gosposke na Reki je poslala lani kmetijska družba 4500 jabelčnih in hruševih divjakov po 3 $\frac{1}{2}$ kr.

Mesca novembra je družba napravila očitno preskušnjo učencov kmetijskih šol, kateri so se dobro obnesli. Družba je to sl. deželnemu vladarstvu vediti dala.

Gosp. dvorni svetovavec grof Hohenwart je daroval kmetijski družbi in pa živinozdravilski šoli mnogo bukev; družba se je grofu za lepi dar zahvalila.

Da bi se proti Ljubljani obrnjene gole rebra Golovca z drevjem zasadile, se je kmetijska družba obrnila na mestni magistrat, kateri ji je odgovoril, da se utegne to kmali zgoditi.

Veliko opravila je imela družba s tem, da si je spet izprosila od sl. ministerstva tistih 600 gold., ktere plačuje za zidanje kovaške in živinozdravniške šole, in pa tistih 800 gld., ktere je dobila dosihmal za štipendije učencov kmetijskih šol. Teh 800 gold. pa bo dobila le še letos in prihodnje leto; če pa v prihodnjic ne pokaže, da v kmetijske šole ne hodijo tudi kmečki fantje brez štipendij, je to znamenje, da Krajci še ne spoznajo, kakor drugod, potrebe in dobička, da se mora kmetijstvo zraven dela tudi v šoli učiti. Ako se tedaj prihodnje leto ne bo oglasilo tudi drugih kmečkih fantov za kmetijsko šolo brez štipendij, se bo pa družbi vzelo tudi tistih 880 fl., kateri so bili doslej za štipendije določeni.

Kako na Laškem ravnajo murve in pa svilode?

Našim murvo- in sadjorejcom v poduk.

(Dalje.)

Ko so jajčica do dobrega osnažene in osušene, se shranijo v kaki lončeni, cinjasti ali pa dobro pocinjeni posodi, pol pavca na debelo nasute, v hladno pa suh kraj, kjer je 6 do 8, k večjemu 12 stopinj gorkote po R., dokler pride čas valjenja, kamor pa ne smejo ne miši ne drugi merčesi zahajati.

Rudečkaste jajčica so večidel nerodovitne, akoravno imajo nekoliko žlezaste tekočine v sebi, in v vodi na dno popadajo. Po skušnjah sem se prepričal, da se je od 500 rudečkastih jajčic le ena sama gosence izvalila.

Kakor se previdi, kdaj bo murva začela zeleneti, potem se ravná tudi čas valjenja jajčic. Kdor previdi, da bo imel v 10 dneh že dovolj perja za pitanje, zná brez vse skerbí tudi jajčica za valjenje pripraviti. V Lombardii nastavljajo skoraj po vseh krajih jajčica za valjenje židnih červov na sv. Jurja dan; sploh imajo pa v navadi jih nastavljati od sv. Jurja, to je, od 24. do zadnjega aprila.

Da se bodo jajčica valile, jih deni ponoči v leseno ali pa iz debelega papirja napravljeno in s papirjem povlečeno, 6 pavcov dolgo, 4 pavce široko in 1 pavec visoko škatlico, — kjer pa ne smejo višje od pol pavca nasute biti. Tudi se more škatla za več unč jajčic napraviti, namreč z več predalčki po ravno poprej naznanjeni meri. Posamesne škatlice za eno unčo jajčic, kakor tudi one z več predalčki, se morajo s številkami za vsako unčo posebej zaznamovati, da se potrebne opazbe natanko zapisujejo.

V nalašč za valjenje sviloprejk odločeni sobi, kjer je okoli 14 stopinj gorkote po R. *) se škatlice z jajčici po mizah razstavijo, ondi pa, kjer imajo prav veliko židne zaloge, jih tudi po lesah pokladajo; toda omenjene lese se ne smejo sten tiščati, ampak najmenj en pavec preč od njih stati, in stavijo se nalašč za to v tla vzdidane oklepe tako, da lesa nad leso po komolcu narazen stoji.

*) Če je navadne toplote v sobi, kjer se svilodi valé ali kermijo, menj od 14 stopinj, se mora peč zanetiti, da se toplota do 14 stopinj povikša; če pa gorkota 14 stopinj presega, se morajo vrata in okna odpreti, da se gorkota primerno do 14 stopinj poniža.

V sobi, kjer se židne gosence valé, kakor tudi ondi, kjer se z murvinim perjem kermijo, mora, da se sviloprejke pri primerni toploti zdrave ohranijo, več toplomerov po stenah obešenih biti; omenjene toplomere postavljajo skerbni svilorejci zavoljo večje natančnosti svoje svilode zdrave obdržati, blizo njih, na mize ali lese.

Toplote med valjenjem židnih červov mora v sobah biti in sicer 1., 2. in 3. dan 14 stopinj, 3. dan do 15 stopinj, 4. dan 16 stopinj, 5. dan 17 stopinj, 6. dan 18 stopinj, 7. dan 19 stopinj, 8. dan 20 stopinj, 9. dan 21 stopinj, 10., 11. in 12. dan pa 22 stopinj.

Res je, da se svilni červi v času, ki jim je od nature odločen, tudi v nižji toploti valijo. Al gotovo je, da se židna gosence le v višji gorkoti dobro obnaša. Naj se zastran privade te koristne živalice na podnebje naših krajev še toliko govori in piše, ostane vendar le po mnogih skušnjah poterjena resnica, da se more le tedaj dober pridelek žide pričakovati, če se v sobah, kjer se židne gosence redé, toplota vedno njih naturi primerja, to je, na tisto stopnjo povzdigne, ktera jim je po njih domovini vlastna. Ondi, kjer se svilodi tako ne glešajo, se od leta do leta bolj zveržejo; vsako leto bo žide menj, pa tudi slabeja bo.

Potrebna gorkota se sviloprejkam najložeje napravi, če se jim v zidanih pečéh kuri. Ravno tako bi bilo tudi želeti, da bi se v sobah, kjer se židni červi redé in levé kamini napravili, kateri bi ne samo sobe razgrevali, ampak v njih tudi zrak čistili; o tem bom pozneje bolj natanko govoril. Gorkota, ki je svilodom potrebna, se uravnjuje po R. toplomeru, katerih mora v sobah, kjer se svilne gosence gojijo, več biti, nekteri na mizah ali lesah, drugi pa v sobi.

Svilne gosence se valé po navadi med 10. ali 12. dnevom, potem, ko so se bile jajčica v razgreti sobi za valjenje razstavile. To se pa ne zgodi vselej ta čas, ampak včasí pred, včasí pozneje, kakor namreč so bile jajčica čez zimo v bolj ali menj hladnem kraju spravljene in kakor so bile za valjenje v bolj ali menj topel kraj djane.

Vse gosence se ne izležejo naenkrat in na en dan, prvi dan se jih izvalí le malo, in še te se preč pomečejo, da se kar je moč enaki červi izredé. Kdor pa hoče tudi té zgodnje obdržati, jih mora v najbolj hladan kraj postaviti, jim pomalem ali pa celó nič perja toliko časa ne dati, dokler jih pozneje izvaljene gosence na gorkejem kraju in bolj pitane v rasti ne dohité. Celi čas reje je po teh pravilih ravnati. Drugi dan se jih največ izleže; tretji dan pa le še malo.

Če so se jajčica v kakem hladnem kraju hranile, in če soba valjivnice ni pregorka, se tudi valjenje nekoliko časa zakasne, če je gorkeja, pa pospeši.

Da bo svilorejec v sogreti sobi preveliko suhoto zmanjšal, in med tem, ko suhe severne sape pišejo, bo prav opravil, če nekatere plitve sklede z vodo sem ter tje po tleh razpostavi, da izhlape.

Kadar se pepelnato siva barva jajčic začne v vmazano belo premenjevati, je to najbolj znamenja, da se bodo červi izvalili. Sedaj se dajo godni červi s povikšavnim gledalom že v jajčicu razločiti.

Da se še le izležene gosence iz škatlic od praznih mešičkov laže odločijo in na prostorni kraj prenesejo, se škatlice prekrijejo s preluknjastim belim popirjem, gosence pririjejo kmali skoz luknjice na verh papirja, kateri se z mladimi murvinimi vejicami, ktere imajo po 2 do 3 peresica pokrije, na ktere koj gosence zlezejo.

Prenesejo se najložeje na deskah, ktere imajo v sredi navpik vdolan ročnik, za ktere se pri prenašanji prijemajo; na take deske se vejice, na katerih gosence visé, pokladajo in od tod na lese, ktere so s papirjem pokrite, rahlo tako položé, da na lesi poprek leže.

Ko gosence vedno večje prihajajo, potrebujejo tudi

večjega prostora; zato se morajo lese v posebne, prostorne s pečmi, levami, z duški na stropu in z zapahi na vratih previdene sobe spraviti, kjer se ena nad drugo po komolcu narazen nastavijo.

Akoravno se svilna gosenca celi čas ne premakne čez dve pedi ne naprej ne nazaj, razun v bolezni, se ji mora vendar le prostor, kjer živi, v vsaki starosti, to je, po vsakem spanji razširiti. Gosence, ki so se iz 1 unče jajčice izvalile, potrebujejo prostora tako-le:

V 1. starosti, to je, od izvaljenja do 1. spanja	4 vatre po dolgem in 4 „ po širokem
2. „ to je, od 1. do 2. spanja	8 vatlov po dolgem in 8 „ po širokem
3. „ to je, od 2. do 3. spanja	19 „ po dolgem in 19 „ po širokem
4. „ to je, od 3. do 4. spanja	45 „ po dolgem in 45 „ po širokem
5. „ to je, od 4. spanja, dokler se ne zapredejo	100 „ po širokem in 100 „ po dolgem

To je pač največji prostor; prav bi bilo, da bi ga gosence vselej imele; al povsod ni mogoče tako. Prostor se dá pri veliki pazljivosti in čednosti tudi na 65 ali še celó do 70 vatlov po dolgem in širokem stisniti; toda tukaj ne gré prezreti, da, če so gosence v preveliki tesnobi, ne morejo prosto sopsti, njih ležišče postane nečedno, vlažno in kislo, iz česar se škodljivi sopari izcimijo. V poslednjem času ni varno židnih gosenc spred oči pušati, da se jim pomaga berž ko jih kaj napačnega napade. — V 5. starosti, to je, po 4. spanji se morajo gosence vsaki drugi dan drugam predjati, ali pa staro ležišče dobro počediti, in s frišnim perjem nastlati. Kaj tacega bi se moglo včasih že tudi v 4. starosti storiti. *)

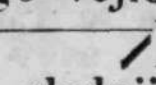
(Konec sledi.)

Zdravniške skušnje.

(Salo ali svinska mast — dobro zdravilo). Skušnje mnogih zdravnikov so poterdile v novejših časih veliko zdravilno moč sala ali špeha. Porok tega nam je slavni dunajski zdravnik dr. profesor Hauška, kateri salo priporoča zlasti v takih boleznih, v katerih človeka huda vročina kuha, zlasti pri nekterih boleznih na koži, kakor so ošpice (Masern), škerlatnica (Scharlach) in druge take bolezni. Če se pa v taki vročnici celi život otroka ali pa tudi odraslega človeka s salom namaže (vriba), bo huda vročina nehala in bolniku bo zlo odleglo. Pomaga sicer v takih vročnicah tudi umivanje z merzlo vodo in zavijanje bolnika v rijuhe, ki so bile v merzlo vodo pomočene, al kaj takega se more brez nevarnosti le pod očmi skušenega zdravnika zgoditi, — mazila s salom pa so brez vse nevarnosti in vsaka mati more namazati svojega otroka, ktereга huda vročina kuha, preden se ošpice, škerlatnica itd. po križu spustijo ali če so se že tudi spustile. Salo se vriba dvakrat, pa tudi trikrat na dan po celem životu, ali pa le po vratu in persih. — Naj si tedaj to mazilo dobro zapomnijo zlasti matere za svoje otročice, ktere včasih taka vročina kuha, da so res usmiljenja vredni. Salo tolaži vročino in prežene vse njene nasledke ali jih saj veliko zmanjša.

*) Pred nekoliko dnevi bi bil po nemarnosti dekle skorej ob vse svoje sviloprejkje prišel, ktere sem zavoljo svojih opazk sam opravljal. Prepustil sem bil namreč dekli rejo sviloprejk za en dan, ker sem bil šel na deželo, da sem vidil ondi, kako ondi s sviloprejkami ravnajo. Kakor mislim, je dekla sviloprejkam naenkrat preobilo in pri tem še morebiti mokrega perja naložila, potem pa jih v nemar pustila. Ko sem se zvečer na dom vernil, zapazim veliko kopico vlažnega perja; gosencam se ga ni ljubilo jesti. Ponoči, ko sem jim perja dajal, zapazim med njimi nekoliko medlih, sključenih in rumenkastih gosenc, ki so bile drugo jutro že mertve; ravno tako se je godilo 30 drugim; te sem odbral še o pravem času od drugih, denem jih na čisto ležišče, in dam dobrega perja in toplote in tako sem večidel vse obvaroval, da mi niso poginile.

Gospodarske skušnje.

(Gosenice ali gosanice gotovo odpraviti) raz svojega drevja, in si drevje tujih gosenic ovarovati sem te dni skusil sledeči prestari pripomoček in z najboljim uspehom: Deblo se opaše s smrekovo skorjo ali s kako drugo liko. Ta pas naj je en ali poldrugi palec širok in naj se terdno skorji prilaga; ga tudi lahko s čem privežeš. Ta pas se pomaže s salom (svinsko mastjo) *). Potem se gosenice z drevja stepejo. Stepane gosenice lazijo koj vsaka na svoje drevo, pa nobena ne gré čez namazan pas; vse pod njim obvisé ko roj, in lahko se vse pometejo in poteptajo. Po takem ne vkončaš samo domačih gosenic, temoč tudi prilezle druge ne morejo na tvoje drevesa — in srečno si si ovaroval sadovjak. Najložeje in najročneje pa gosenice tako-le steplješ: poiši si perst debelo in poldrugi laket dolgo vejico s kavljem pri debelejšem koncu (le-te podobe) in s to palico udari prav čverstvo en ali dvakrat po slednji vejici. Čversti udarec ali terk strese vsako gosenco z veje. Ktere pa so v gnezdih ali med rasohami, tiste pa s kavljem koj zdruzgaj. Ako je treba, splezi bos na drevo, ali pristavlaj vertnarsko lestvico, da moreš do slednje veje, in v dobri pol uri si rešiš tudi največje drevje. Ker solnce salo posuši, je treba čez 2 — 3 dni pase vnovič namazati.

Ž.

Naturoznanske reči.

Podgane.

Neki angležk pisatelj je leta 1850 spisal od podgan cele bukve, v katerih dokazuje, da on in ona, če se ne preganjata, v 3 letih 13krat mlade imata in sicer vsakokrat po 8. Že v 6 tednih počno mladiči to, kar počenjajo njih stariši. Rodovitnost podganina je tedaj tako silna, da on in ona sta na koncu 3 let oče in mati od 656,808 podgan.

Ker pa 10 podgan v enem dnevu toliko sné kakor en človek, se pač lahko prerajta, koliko požre samo ta družina v enem letu.

Al rodovitnost ta zadeva na marsikaj ovér; če podgana ne najde dosti živeža kakor koli, se loti podgana podgane in jo sné.

Podgana je sicer čedna stvar. Da se potika v nečednih krajih, tega ni ona kriva; mora tako delati, da si živeža najde. Zatega voljo se pa tudi pridno čedi in umiva, se vé da ne z obrisavnico ali gobo, ampak z jezikom svojim.

Podganina kožuhovina je silno draga, ker je zlo obrajtana; zato vsako leto v Parizu v mestnih kanalih toliko podgan pobijejo, da je joj. Pobite oderejo in kožo njih prodajajo klobučarjem drago, kateri za kastor-klobuke namesto boberjevih kož rabijo podganine. Tudi za rokovice je tanka, terdna in mehka podganina koža kaj dobra.

Podgana kaj rada potuje in gré po svetu kamor koli. Zato se nahajajo podgane povsod. Posebno rade potujejo na ladijah. Na ladijah grejo včasih v Kalkuto, pa spet nazaj: Izhodno-indiška kompanija ima nalašč podganolovca, kateri v eni sami ladii včasih vлови po 500 podgan. Ne rečemo preveč, ako pravimo, da je marsikaka podgana na svetu, ktera je več pota okoli sveta storila kakor slavni kapitan Kook.

Podgane na ladijah so pa pri vsakem potovanji v veliki nevarnosti. Dokler je kaj blaga v ladii, jim tudi živeža ne manjka, — ali težje jim je vode piti dobiti. Če je voda na ladijah terdo zaperta, ne morejo do nje. V deževnih nočeh plezajo po jamborih, da pridejo do jader, v katerih najdejo včasih kapljico vode. Če nikakor ne morejo do vode, se v hudi žeji lotijo sodcov z žganjem, in se napijo žganja, da vse pijane okoli ležé. Podgana sploh tanko sliši vsako

*) Po samem deblu mazati, bi utegnilo škodovati, ker se skorji sapnice zamašé.

*

Pis.

Kako na Laškem ravnajo murve in pa svilode?

Našim murvo- in sadjorejcom v poduk.

(Konec.)

Toplota mora v sobah, kjer se židni červiči redé, biti tolikošna:

Od valjenja do 1. spanja	19 stopinj po R.
„ 1. spanja do 2. „	18 do 19 stopinj R.
„ 2. „ do 3. „	17 do 18 „ „
„ 3. „ do 4. „	16 do 17 „ „

potem pa dokler se červiči ne zapredejo, 16 stopinj.

Ta gorkota je naturi židnih gosenc primerna, in gotovo se prav dobro obnašajo, če se le vse gleštanje, kakor jim gré, natanko dopolnuje. Po tem ravnaji pridela svilorejec vselej zdrave, velike, težke in lepe kavalire ali kokone.

Če se pa gosencam tû popisana gorkota ne dá lahko napraviti, se ni ravno bati, da bi ena nižja ali višja stopnja červičem veliko škodo napravila. Predpisana toplota se pa v dobro napravljenem prostoru prav lahko in natanko napravi in ohrani tako-le: Če je v kaki sobi, kjer se svilodi deržé, premalo toplote, se morejo v njih peči in leve zapaliti nekoliko, da se sobe razgrejejo in toplota povikša; ondi pa, kjer je prevročé, se morajo vrata in okna odpreti in zračni duški odmašiti, da se sobe razhladijo in da jih zrak dobro prepriha; razun tega je tudi dobro, da se okna z zelenimi vejami preprežejo, da skoz okna v sobe tako hudo sonce pripekati ne more, kar bi sviloprejkam močno škodovalo. — Sobe, kjer so sviloprejke, tamne deržati nima družega namena, kakor, da muhe tako zelo noter ne silijo, ktere sviloprejke močno nadlegovajo, in jim posebno v začetku zapredovanja veliko škodo napravljajo. Če bi se muh ne bilo bati, bi bila sončna svetloba sviloprejkam ravno tako dobrotljiva in prijetna, kakor je sicer drugim živim stvarém! —

Kakor je bilo že gori rečeno, mora svilorejec le pri primerni toploti in pri tančnem spolnovanju vseh družih opravil se dobrega pridelka nadjati.

Letos sem židne červiče (se vé da na Laškem) pri navadni gorkoti redil, in reči moram, da so se mi dobro obnesli.

Akoravno se mi je ta skušnja prav dobro obnesla, vendar sem vedno te misli, da se židni červiči v umetno napravljeni toploti bolj ponašajo. Moja ravno povedana skušnja je temu terdenju nasproti; toda vsako leto se kaj tacega ne zgodi, če ni vreme posebno lepo in stanovitno jasno.

Za rejo svilodov, ki so se iz ene unče jajčic izvalili, se potrebuje sploh:

V 1. starosti	4 funte zbranega, čistega drobno razrezanega perja
„ 2. „	12 funtov „ „ „ „
„ 3. „	40 „ „ „ „
„ 4. „	120 „ „ „ debelo „
„ 5. „	732 „ „ „ celega perja

K temu se šteje 95 funtov štibel in 70 funtov zgube, kar červiči perja niso obrali. Iz tega se vidi, da se potrebuje za vse iz ene unče jajčic izvaljene gosence deset centov in 73 funtov perja, tedaj skoraj štiri cente.

Červičem se sploh perje v 24 urah po štirikrat daje, in sicer v začetku vsake starosti več, tako, da dobivajo v prvi starosti najmanj, v četerti pa največ piče; ko se pa spanje približuje, to je, proti koncu vsake starosti, se jim pa po menj perja poklada. Tretji dan po vsakem spanji, so červiči najbolj požrešni*), in v teh dnevih so červiči tako rekoč najbolj veseli, ker koj po prebudenju so nekoliko klaverni in trudni; ko se jim pa čas poslednjega spanja bliža, so splašeni in nemirni.

Sploh se priporoča, da naj se z murvinim perjem varčno gospodarji, kar se v treh prvih starostih lahko storiti dá, ker ravno v tem času gosence malo pomalem žrejo;

*) Prav stori, kdor gosencam te dni vmes med navadnim štirikratnem pokladanjem še nekoliko perja dá.

če se jim tedaj veliko perja navalí, se jim velike postelje napravijo, ktere se lahko sparijo in skisajo in med židnimi červi nevarno kužno bolezen napravijo. Kar se prvi čas perja prihrani, pride v poslednjih dveh starostih, kjer se ga res na kupe potrebuje, prav k pridru.

V četerti starosti ne dela svilorejec preveč, če svojim červičem vsake štiri ure perja poklada. — V peti starosti se jim ga pa še po večkrat daje; toda vselej le toliko, da ga kmali in lahko pozobljejo, na to se jim zopet družega prinese. Po redni in dostojni klaji v poslednji ali peti starosti se ravná pridelok žide. Če se jim preredit in premalo perja daje, ostanejo majhni in borni. Kadar je gosenca godna (10. dan 5. starosti), gré tkat in prest, čeravno je majhna ostala; sedaj se dostikrat zgodi, da je pretrudna, in se ne more zapresti; pogine v pričetem kokonu; dostikrat se ji nje prva slaba nit uterga, da odpade in več ne prede. Če še tako dobro gré, izprede majhna in borna gosenca le majhen kokonček ali mešiček iz malo pridne svile.

Da se zaprede, zdrava in čversta židna gosenca 10. dan pete starosti po tem, ko se ni poprej nekoliko časa perja dotaknila, lazi sém ter tje nepokojna, poslednjič pa kakor oterpnjena z glavo na kviško obleži, kakor takrat, ko je spala. Dá se jim sedaj suhe ogeršične slame, meteljnih šibinic, ali kakošnih družih, suhih vejic ali oblanic na lese, na kterih so bile gosence od pete starosti, da se tû zapredejo.

Med zapredovanjem ali saj v začetku tega mora svilorejec paziti, da se v sobi nič hudo ne stresuje, sicer bi se perve tanke nitke utegnile potergati; gosenca bi skozi padla in bi več ne predla. Ravno taka škoda se zná svilodom po potresu hudega groma napraviti. V tem času mora soba tamna biti, da muhe sviloprejkam nadleže ne delajo, da se jim ne bo treba braniti in pred njimi zvijati, sicer bi se jim znala mreža pretergati.

Čednost ležišča in čistost zraka je prva potreba sviloprejkam; torej je zanemarjal ne bo, kdor hoče bogat pridelok svile od svojih malih pa žlahnih živalic dobiti. Posebno skerb mora pa v 5. starosti do svojih sviloprejk imeti, ker ravno v tem času se zrak po hlapenju červičov, po parjenju njih obilnega blata, in obilo pokladanega perja hudo pokvari in spridi. Treba je v tem času pogostoma zrak čistiti in okna, vrata in duške v sobi odperati.

V osmih dneh se sviloprejke popolnoma zapredejo, in potem se pa kokoni poberejo.

Letni zbor c. k. kmetijske družbe v Ljubljani.

(Dalje.)

Gospod M. Ambrož, odbornik kmetijske družbe, je po tem zboru naznanil, kar so kmetijske podružnice zboru izročile, in sicer to-le:

Več podružnic je družbi vediti dalo, da se za sadjorejo tako dobrotljiva postava gosence oberati slabo spolnuje; zato naj bi družba to nemarnost, ktera je v škodo posamnim gospodarjem in celi deželi, očitno grajala, zraven pa tudi v prevdank vzela, kaj naj bi se storilo, da bi se po postavi ukazano oberanje gosence tako opravljalo, kakor je treba deželi v prid.

Gosp. Ambrož je v imenu glavnega odbora to reč razložil in nazadnje zboru priporočil, naj sklene, da se sl. deželnemu poglavarstvu zanemarjanje omenjene postave pové, zraven pa prošnja priloži, da bi, ker se ni povsod na župane zanesti, večkrat pa tudi vsa skerb pridnega župana terme nemarnih gospodarjev premagati ne more, c. k. kantonske gosposke po svojih služabnikih, kteri večkrat po opravkih hodijo po deželi, čule nad spolnovanjem te postave; pa tudi c. k. žandarjem naj bi se izročila ta skerb, ker oni imajo priložnost zapazovati sadnemu drevju škodljivo nemarnost in ker njih beseda veljá. Njih eksk.